

PËRVOJAT E PARA NË ORGANIZIMIN E MËSIMIT TËRËDITOR NË SHKOLLAT PUBLIKE NË KOSOVË – MËSIMET E NXJERRA

Lirije Bytyqi-Beqiri
Instituti Pedagogjik i Kosovës
Lirije.Bytyqi@rks-gov.net
Skender Mekolli
Instituti Pedagogjik i Kosovës
Skender.Mekolli@rks-gov.net
Recenzent: Rinor Qehaja

Abstrakt

Mësimi tërëditor është një iniciativë e filluar në vitet e fundit në shkollat e Republikës së Kosovës dhe e pilotuar në dhjetë shkolla, në komunat Prishtinë, Ferizaj dhe Shtime. Me qëllim që të mësojmë më shumë për përvojat e këtyre shkollave, është realizuar ky hulumtim, qëllimi i të cilit është të paraqesë një pasqyrim të gjendjes dhe të perceptimeve të nxënësve, mësimitdhënësve, prindërve, drejtorëve të shkollave, koordinatorëve të shkollave dhe zyrtarëve të Drejtorive Komunale të Arsimit, lidhur me praktikën e mësimit tërëditor, me fokus të veçantë pranimin e iniciativës, mësimet, sfidat dhe mundësitë e vazhdimit të zbatimit. Raporti i hulumtimit është produkt i analizës së dokumentacionit përkatës të ofruar nga Drejtoritë Komunale dhe shkollat, si dhe i të dhënave të mbledhura përmes instrumenteve të hulumtimit, të administruara me një mostër prej 515 pjesëmarrësve, që përfaqësojnë aktorët kryesorë të 10 shkollave të përfshira në mësimin tërëditor, si: nxënës, mësimitdhënës, prindër, drejtorë të shkollave dhe zyrtarë arsimorë në DKA-të e tri komunave. Rezultatet e hulumtimit tregojnë së iniciativat e këtyre komunave, të paraqitura përmes projekteve të përgatitura për fillimin e zbatimit të mësimit tërëditor, kanë dallime në strukturën e mësimit, kohën e fillimit të zbatimit dhe formatin e zbatimit. Shkollat kanë dallime sa u përket planeve dhe programeve të mësimit tërëditor, formës së organizimit, kushteve të punës dhe llojeve të aktiviteteve kryesore që i ofrojnë në kuadër të mësimit tërëditor. Dallime vërehen edhe në qëndrimet e aktorëve kryesorë të përfshirë në programin e mësimit tërëditor, sa i përket pranimit të mësimit tërëditor, përgatitjes, përfitimit, sfidave dhe mundësive për vazhdimin e programit të mësimit tërëditor.

Fjalët çelës: *organizim, mësim, aktivitete jashtëkurrikulare, shkollë, mësim tërëditor.*

Abstrac

All-day learning process is an initiative started only recently in the Republic of Kosovo schools. It was piloted in ten schools in Prishtina, Ferizaj, and Shtime. We conducted a research in order to find out more about these school experiences. The study aims to present a reflection of the current situation and the students, teachers, parents, school principals, school coordinators, and municipal directorate officials' opinions related to all-day learning process. It focuses mainly on the perceptions regarding this initiative, classes, challenges, and the possibilities for continuing its implementation. The research report is a product of the relevant documentation analysis provided by the municipal directorates, schools, and the data collected through the research instruments administered with a sample of 515 participants, representing the key actors of 10 schools involved in all-day learning process such as, students, teachers, parents, school principals, and MED education officials of three municipalities. The research findings show that the initiatives of the municipalities which implemented all-day learning process differ in the structure of learning, the start-up time, and the implementation format. These schools have differences in terms of curriculum, the form of organization, working conditions, and the types of core activities they offer in the framework of all-day learning process. There are also differences in the attitudes of the main actors involved in the all-day learning process, with regard to the acceptance of all-day learning process, preparation, benefits, challenges, and the possibilities of continuing this process.

Key words: *organization, learning, extracurricular activities, school, all-day learning process*

HYRJE

Mësimi tërëditor, si formë e re e organizimit të mësimit në Kosovë, ka filluar të zbatohet në dy vitet e fundit, në formë të pilotprojekteve, në dhjetë shkolla, nga komunat Prishtinë, Shtime dhe Ferizaj. Fillimi i pilotimit të programit të mësimit tërëditor në shkollat e këtyre komunave është iniciative e vetë komunave, me referencë kryesore rezultatet e nxënësve dhe nevojat për përkrahjen e tyre, me qëllim ngritjen e shkallës së arritshmërisë në nivel klase dhe shkolle.

Komuna e Shtimes ka filluar zbatimin e programit të mësimit tërëditor në shtator të vitit 2014, në SHFMU “Emin Duraku”, shkollë e cila është ndarë në

dy shkolla, për nivelin fillor dhe për arsimin e mesëm të ulët. Komuna e Prishtinës ka filluar zbatimin e pilotprogramit për mësimin tërëditor në vitin shkollor 2015/2016, në SHFMU “Qamil Batalli”, SHFMU “Faik Konica” dhe SHFMU “Afrim Gashi”. Gjithashtu edhe komuna e Ferizajt ka filluar me mësimin tërëditor në vitin shkollor 2015/2016, në SHFMU “Rizah Matoshi”, në Nikadin dhe në SHFMU “Afrim Abazi” në Ferizaj.

Hulumtimi i praktikave të organizimit të mësimit tërëditor në këto shkolla është i rëndësishë së veçantë, ngase qëndron në relacion me projektet prioritare të Ministrisë së Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, për faktin se implementimi i Kornizës së Re Kurrikulare kërkon qasje integruese për planifikimin dhe zbatimin e metodave kreative të shfrytëzimit e të hapësirave shkollore, me qëllim përkrahjen e të gjithë nxënësve në zotërimin e kompetencave kryesore të përcaktuara me dokumentet kurrikulare. Mësimi tërëditor ofron mundësi për zhvillimin e kurrikulave me bazë në shkollë, në përgatitjen e orareve mësimore që i përshtaten kërkesave të reja të mësimdhënies dhe nxënies në bazë të kurrikulës, organizimin e aktiviteteve jashtëkurrikulare, të cilat ndihmojnë zhvillimin e kompetencave kryesore të parapara për sistemin e arsimit parauniversitar në Republikën e Kosovës.

Prandaj, nga hulumtues të IPK-së u iniciua dhe u realizua ky hulumtim, si dhe u përgatit raporti i hulumtimit, i cili paraqet një përmbledhje të shkurtër të kontekstit teorik, informata rreth modelit të hulumtimit dhe metodologjisë së përdorur, rezultatet e hulumtimit dhe diskutimin e tyre, si dhe konkluzionet e rekomandimet e nxjerra nga ky hulumtim.

1. Konteksti teorik

Shkolla, si institucion i rëndësishëm edukativ dhe arsimor, ka për detyrë të inkurajojë nxënësit që të mësojnë dhe të zhvillojnë njohuritë dhe shkathhtësitë e tyre, si dhe të lehtësojë procesin e të nxënies. Shkollat i motivojnë nxënësit, nxisin tek ata ndjenjën e përkatësisë, duke individualizuar mësimdhënien, duke treguar interes për jetën e nxënësve dhe duke krijuar një mjedis shoqëror të kujdesshëm dhe të ngrohtë (Woolfolk, A. 2011, f. 77), i cili realizohet përmes një kohe të mirë planifikuar për mësim, aktivitete kurrikulare dhe jashtëkurrikulare, ku të gjitha integrohen në mësimin tërëditor në shkollë.

Mësimi tërëditor në shkollë, përveç edukimit të vazhdueshëm, trajtimit të rregullt dhe të vazhdueshëm arsimor, plotëson edhe aspektet ekzistenciale dhe nevojat e nxënësve në kuptim të rregullit, ushqimit të organizuar, mirëmbajtjes

së rregullt të higjienës personale dhe një shoqërorizim të përgjithshëm, nëpërmjet formave të ndryshme të përfshirjes së drejtpërdrejtë në mjedisin shoqëror. Së bashku me të mësuarit akademik, fëmijët kanë nevojë të luajnë dhe të zhvillojnë një jetë sociale, në mënyrë që të mësojnë përsëri, të qetë dhe të relaksuar. Duke qenë se në ditët tona fëmijët nuk kanë mundësi për shumë veprimtari fizike në jetën e tyre, shkolla ka një rol të rëndësishëm në nxitjen e lojërave aktive. (Woolfolk, A. 2011, f. 80). Aktivitetet fizike janë formë e zakonshme rekreative. Konsiderohen të shëndetshme dhe të sigurt kur fokusi i tyre është adoptuar në mënyrë të përhershme një mënyrë jetese aktive dhe kur ato kryhen në përputhje me rregullat e sigurisë. Përmes aktiviteteve që mund të organizohen në shkolla, nxënësit kanë mundësinë dhe lirinë e plotë në zgjedhjen e tyre dhe mënyrën efektive për të shprehur potencialet që ata i posedojnë. Përmes shprehjeve të figurshme, dramës, muzikës, videos, bisedave, lojës, simulimit etj., kontribuojmë për mësimin e plotë, jo vetëm me fakte, por edhe me nocione dhe sigurojmë zbatimin e shkathtësive në jetën reale (Miller, B. 2007, f. 101).

Nxënësit e shkollave publike në Kosovë gjatë një jave mësimore mbajnë orarin mësimor sipas planit mësimor javor, të miratuar nga MASHT-i për secilën klasë, duke filluar nga klasa përgatitore, deri në klasën e dymbëdhjetë. Përveç organizimit të mësimin sipas planit mësimor javor për klasë, në shkollat publike në Kosovë tradicionalisht janë organizuar edhe forma të tjera të mësimin, të organizuara në faza të ndryshme të vitit shkollor, si mësimi plotësues, mësimi shtues, aktivitetet e lira dhe aktivitetet jashtëshkollore.

Koha e shkurtër e mësimin në shkollë pamundëson zhvillimin e shumë aktiviteteve krijuese dhe fizike, të cilat janë të nevojshme për nxënësit. Disa nga njohuritë dhe shkathtësitë e nxënësve, të cilat duhet t'i përvetësojnë në shkollë, nuk arrijnë për shkak të kohës së kufizuar. Për të përkrahur zhvillimin e potencialeve dhe kompetencave të nxënësve, në shumë vende evropiane dhe në disa vende të rajonit organizohet mësimi tërëditor, i cili tashmë zbatohet që disa vjet në shkolla, në bazë të përcaktimeve ligjore, dhe është bërë pjesë e kulturës së punës së shkollave, në mbështetje të zbatimit. Shumica e vendeve që e zbatojnë këtë praktikë e kanë normuar atë me ligje apo rregullore të shkollave, që dallojnë si në shtrirje, ashtu edhe në emërtim dhe përmbajtje. P.sh. në Ligjin për arsimin fillor në Maqedoni emërtohet Programi i zgjeruar, i cili përfshin pranimin dhe mbrojtjen e organizuar të nxënësve, një orë para mësimin të rregullt dhe një orë pas mësimin të rregullt, si dhe qëndrimin e vazhduar, në të cilin nxënësit mësojnë, i bëjnë detyrat e shtëpisë, kryejnë obligimet e tjera

shkollore dhe marrin pjesë në aktivitetet kulturore–artistike dhe aktivitete të tjera, në pajtim me programin vjetor për punën e shkollës.

Organizimi i mësimit tërëditor në shkollat e Republikës së Kosovës nuk është e normuar dhe nuk është i përkufizuar në asnjë rregullore ligjore të arsimit parauniversitar. Në Kornizën Kurrikulare të Arsimit Parauniversitar në Kosovë, në pjesën e fjalorthit, trajtohen aspekte të lidhura me mësimin tërëditor, si *Mësimdhënia e zgjeruar dhe koha për të mësuar*: Ndarje e një kohe më të madhe për mësimdhënie dhe nxënie për të fituar njohuri, shkathtësi dhe qëndrime të caktuara, me qëllim që të nxitet mësim i thellë dhe i qëndrueshëm; *Ndarja e kohës*: Koha e caktuar për mësimdhënie dhe nxënien e një lënde të veçantë apo fushe mësimore gjatë një viti dhe jave shkollore, kohën për realizimin e aktiviteteve kurrikulare dhe jashtëkurrikulare (MASHT, 2016. Korniza kurrikulare, f. 62-63). Këto përkufizime janë një orientim për shkollat në planifikimin dhe organizimin e mësimit tërëditor, mirëpo nuk janë normim që rregullojnë organizimin e mësimit tërëditor dhe që e standardizojnë atë për të gjitha shkollat.

Kjo deri diku plotësohet në Kurrikulat Bërthamë, kur trajtohen veprimtaritë jashtëkurrikulare, të cilat sipas përshkrimit në Kurrikulat Bërthamë për nivele të arsimit janë aktivitete të strukturuar mësimore që ndodhin jashtë kontekstit të fushave dhe lëndëve mësimore, por që e ndihmojnë arritjen e kompetencave për shkallë të kurrikulës. Për secilin nga aktivitetet e mundshme, mësuesi dhe shkolla duhet të përgatisin plan dhe program të qëllimshëm, të orientuar, e jo aktivitete stihike apo të rastit dhe rekomandohet që të gjithë nxënësve t’u mundësohet të përfshihen në një veprimtari jashtëkurrikulare, sipas preferencave dhe talentit personal (MASHT, Kurrikula Bërthamë, gusht 2016).

Në Udhëzimin Administrativ për aktivitetet jashtëshkollore, në nenin 6 për aktivitetet e lira, thuhet: Shkolla sipas planifikimit të punës së saj duhet të organizojë aktivitete të ndryshme, që janë kërkesë edhe e kurrikulës së arsimit, aktivitete të lira në kuadër të klasës, por edhe në kuadër të shkollës në përgjithësi. Shkolla duhet të formojë klubet e nxënësve, me qëllim edukativo-arsimor, ku nxënësit me ndihmën e mësimdhënësve mund të organizohen, në mënyrë që t’i zhvillojnë shkathtësitë e tyre në fushat ku tregojnë më shumë interesim, si klubet e shkencës, klubet e artit, klubet sportive, etj. Mirëpo, nuk ka qartësim për kohëzgjatjen e tyre, apo integrimin e tyre në mësimin tërëditor.

Megjithatë, organizimi i mësimit tërëditor ka filluar të zbatohet në 10 shkollat e arsimit të detyrueshëm në Kosovë, me vetiniciativë të tri komunave: Shtime,

Prishtinë dhe Ferizaj. Për të mësuar më shumë rreth përvojave të këtyre shkollave në aplikimin e programit për mësimin tërëditor, u iniciua dhe u realizua ky hulumtim në shkollat e përfshira në pilotim të programit të mësimin tërëditor.

2. Qëllimi dhe pyetjet e hulumtimit

Qëllimi kryesor i këtij hulumtimi është të evidentojë qëllimet dhe objektivat e organizimit të mësimin tërëditor dhe të evidentojë nëse ka dallime në mes të qëndrimeve të nxënësve, mësimitdhënësve, prindërve, menaxhmentit të shkollës dhe zyrtarëve komunalë të arsimit lidhur me pranimin dhe aplikimin e mësimin tërëditor. Në përmbushje të qëllimit të këtij hulumtimi, pyetjet hulumtuese, të cilave përpiqen t'u japë përgjigje ky hulumtim, janë:

Si janë definuar qëllimet dhe objektivat e organizimit të mësimin tërëditor?

Sa ishte i pranueshëm mësimi tërëditor në shkollat e përfshira në pilotim të programit të mësimin tërëditor?

Pyetjet tjera të hulumtimit janë:

1. *Cilat janë aktivitetet kryesore të organizuara nga shkollat në kuadër të programit për mësim tërëditor?*
2. *Cilat janë format e mbështetjes për organizimin e mësimin tërëditor?*
3. *Cilat janë sfidat e identifikuar nga shkollat gjatë zbatimit të programit të mësimin tërëditor dhe si tejkalohen ato në nivel shkolle?*

3. METODOLOGJIA

Kjo pjesë e raportit të këtij hulumtimi ofron informata për modelin e hulumtimit, popullacionin dhe mostrën e hulumtimit, instrumentet dhe metodat e hulumtimit, procedurat për mbledhjen e të dhënave, procedurat e analizës së të dhënave dhe kufizimet e hulumtimit.

3.1. Modeli i hulumtimit

Objekt i hulumtimit janë shkollat e përfshira në programin e mësimit tërëditor, me qëllim të përshkrimit të gjendjes aktuale lidhur me pranimin dhe zbatimin e mësimit tërëditor, si dhe me qëllim identifikimin e sfidave dhe nevojave për organizimin dhe zbatimin efikas të gjithë programit të mësimit tërëditor. Bazuar në qëllimin dhe objektin e hulumtimit, u përcaktuan për metodologji të hulumtimit të përzier dhe me karakter përshkrues. Kjo qasje është përdorur në bazë të pyetjeve hulumtuese, të cilat kanë orientuar se nevojiten të dhëna sasiore dhe cilësore. Përmes intervistave është mbuluar qasja cilësore, ku me ndihmën e tyre është tentuar të kuptohet këndvështrimi i aktorëve të përfshirë në procesin e organizimit të mësimit tërëditor, ndërsa përmes qasjes sasiore, me fletëpyetësorë të anketës është tentuar të mblidhen të dhëna sasiore të ndërlydhura me pyetjet e hulumtimit.

3.2. Popullata dhe mostra

Popullacionin e hulumtimit e përbëjnë të gjitha shkollat në pilotim të programit për mësime tërëditor, përkatësisht zyrtarë të DKA-ve të përfshirë në aktivitetet e programit për mësime tërëditor, koordinatorë të shkollave me mësime tërëditor, drejtorë, mësime dhënëse, nxënëse dhe prindër të nxënësve të shkollave që ishin pjesë e pilotimit të mësimit tërëditor.

Me qëllim të përfaqësimit të gjithë popullacionit, të gjithë aktorëve të përfshirë në këtë proces, është vendosur që mostra të jetë e qëllimshme, shumështrësore dhe heterogjene, ku do të përfshihen nga një zyrtar i DKA-ve, koordinatorët e të gjitha shkollave që kanë përcaktuar koordinatorë për mësime tërëditor dhe të gjithë drejtorët e shkollave. Ndërsa, për mostër të përfshirjes së mësime dhënëseve, nxënësve dhe prindërve, u vendosën kriteret në vijim:

- Dhjetë mësime dhënëse nga çdo shkollë, prej tyre 5 nga arsime fillor dhe 5 nga arsime të mesme të ulët;
- 25 nxënëse që janë të përfshirë në mësime tërëditor, (klasat V deri IX), si dhe

- Prindërit e nxënësve të përfshirë në mësimin tërëditor dhe të përfshirë në hulumtim.

Në bazë të numrit të caktuar për mësimdhënës, nxënës dhe prindër, mostra e përfshirjes është bërë me anë të probabilitetit të rastësishëm, në mënyrë që të jetë sa më reprezentative. Përzgjedhja e mësimdhënësve është bërë nga grupi i mësimdhënësve që ishin të pranishëm në takimin e thirrur nga shkolla me rastin e vizitës sonë në shkollë. Përzgjedhja e nxënësve është bërë nga lista e nxënësve të klasave të caktuara për përfshirje në hulumtim. Mostra e prindërve është përfshirë nga lista e nxënësve të përfshirë në mësim tërëditor dhe të përfshirë në hulumtim.

Mostra e hulumtimit është me sa vijon *Tabela 1. Përfaqësimi i mostrës*

RESPUDENTË	PËRFAQËSIMI		Meshkuj		Femra	
	NR	%	Nr	%	Nr	%
Nxënës	209	40.58	95	45.45	114	54.55
Prind	166	32.23	92	55.42	74	44.58
Mësimdhënës	123	23.89	44	35.77	79	64.23
Drejtor të shkollave	10	1.94	7	70	3	30
Koordinatorë të shkollave	4	0.78	-	0	4	100
Zyrtarë të DKA-ve	3	0.58	2	66.67	1	33.33
Gjithsej responent	515	100	240	46.60	275	53.40

3.3. Instrumentet

Për të marrë përgjigje në pyetjet kryesore të hulumtimit, u përgatiten dhe u përdoren dy lloje të instrumenteve:

- *Listë kontrolluese*- të cilën e kemi përdorë në analizën e dokumentacionit, sidomos ka shërbyer për identifikimin e aktiviteteve në kuadër të programit të mësimin tërëditor të planifikuara për nxënësit e klasave të ndryshme.

- *Fletëpyetësorë për intervista*- me anë të të cilave kemi mbledhur të dhëna nga zyrtarë të arsimit (koordinatorë për cilësi në Drejtorinë Komunale të Arsimit), drejtorë të shkollave dhe koordinatorë të shkollave për mësimin tërëditorë.
- *Fletëpyetësorë për anketa*- të cilat i realizuam me mësimdhënës, prind dhe nxënës.

Të dy llojet e instrumenteve përmbajnë pyetje të cilat lidhen me problematikën e hulumtimit. Pyetjet janë të llojeve të ndryshme, si: pyetje të hapura, të mbyllura, të orientuara, etj. Disa nga pyetjet e pyetësorëve janë të njëjta me qëllim krahasimi të perceptimeve, mësimëve dhe reagimeve të tyre për të njëjtën çështje.

3.4. Procedura e mbledhjes së të dhënave

Faza e parë e mbledhjes së të dhënave fillon me studimin e literaturës, grumbullimin e materialit kontekstual, dhe analizën e dokumentacionit, udhëzimeve, strategjive, vendimeve të miratuara nga MASHT-i, komuna dhe dokumenteve tjera.

Në fazën e dytë, informacionet e nevojshme i mbledhëm përmes fletëpyetësorve për intervista dhe fletëpyetësorve për anketa. Intervistimi u realizua përmes intervistave gjysmë të strukturuar, ndërsa anketimi përmes pyetësorëve për anketim. Paraprakisht janë kontaktuar udhëheqësit komunal dhe udhëheqësit e shkollave dhe është marrë pëlqimi për realizimin e hulumtimit.

Intervistat me përfaqësuesit e drejtorive komunale janë realizuar në zyrën e zyrtarëve komunal. Me marrëveshjen e të dy palëve, intervistuesit dhe të intervistuarve, intervistat për koordinatorët e shkollave me mësim ditor janë përcjellë në formë elektronike, me e-mail. Intervistat me drejtorë të shkollave, pyetësorët me nxënës dhe mësimdhënës janë realizuar në lokalet e shkollës, në të njëjtën kohë, ku njëri nga hulumtuesit ka administruar pyetësorët me mësimdhënës dhe nxënës e tjetri ka realizuar intervistën me

drejtor. Intervistat kanë qenë drejtëpërdrejtë me plotësime të nevojshme dhe biseda shtesë.

Pyetësorët me prind në shumicën e rasteve janë realizuar në shkolla, por në raste kur ka qenë e pamundshme pyetësorët janë përcjellë te prindërit përmes nxënësve.

3.5. Analiza e të dhënave

Të dhënat sasiore i analizuar përmes statistikës përshkruese të programit Excell, të cilat më poshtë do t'i paraqesim në mënyrë përshkruese, tabelë ose grafik. Të dhënat cilësore i analizuar duke përdorur analizën e interpretimit dhe duke grupuar/kategorizuar përgjigjet për çdo pyetje të cilat pastaj do të interpretohen në mënyrë përshkruese.

3.6. Kufizimet e hulumtimit

Hulumtimi ynë ka edhe kufizimet e veta. Hulumtimi është përshkrues. Përmes tij kemi hulumtuar mësimet e akterëve për pranueshmërinë dhe organizimin e aktiviteteve në kuadër të programit për mësim tërëditor. Hulumtimi nuk ka karakter vlerësues.

4. REZULTATET

Të dhënat e mbledhura na ofruan informacione të rëndësishme në lidhje me aplikimin e mësimit tërëditor, mësimet e responentëve për organizimin e mësimit dhe aktiviteteve jashtëkurrikulare, bashkëpunimin mes akterëve të rëndësishëm në shkollë, mundësitë që kanë shkollat për realizimin e mësimit tërëditor dhe sfidat me të cilat përballen ato.

4.1. Qëllimet dhe objektivat e organizimit të mësimit tërëditor

Mësimi tërëditor në Kosovë për herë të parë filloi të aplikohet në Shtime, në vitin shkollor 2014/2015, ndërsa në vitin shkollor 2015/2016 mësimi tërëditor filloi të pilotohet edhe në Prishtinë dhe në Ferizaj. Në vitin 2016/2017 numri i shkollave u rrit edhe për tri shkolla në komunën e Prishtinës. Iniciativa për aplikimin e mësimit tërëditor ishte e Drejtorive Komunale për Arsim (DKA). Në shumicën e rasteve, mësimi tërëditor ka filluar të aplikohet në shkollat që kanë punuar në një ndërrim, për arsye se nga Drejtoritë Komunale të Arsimit është vlerësuar se ato shkolla kanë hapësirë të mjaftueshme, janë të pajisura mirë me inventarë, kabinete e materiale didaktike, si dhe disa prej tyre vite më parë kishin filluar aplikimin e mësimit plotësues dhe mësimit shtesë pas përfundimit të orarit të rregullt të mësimit. Mësimi tërëditor në Prishtinë, si pilotprojekt, është aplikuar edhe në shkolla ku punohet në dy ndërrime, por vetëm me disa klasë.

Të tri komunat që filluan me mësimin tërëditor në shkollat e përzgjedhura kanë përcaktuar edhe qëllimet dhe objektivat që duhet të arrihen nga kjo formë e organizimit të mësimit me klasa të caktuara. Ato dallojnë nga komuna në komunë, por të gjitha qëllimet lidhen me përkrahjen e nxënësve për ngritje dhe avancim të rezultateve të të nxënësve. Qëllimi dhe objektivat e mësimit tërëditor janë lexim-shkrim/kuptueshmëri dhe edukatë fizike, duke përmirësuar arritshmërinë e nxënësve në gjuhën e parë, duke përmirësuar të folurit, të shkruarit dhe komunikimin, si dhe t'u ndihmojë nxënësve të kenë një trup të shëndoshë përmes aktiviteteve fizike (Drejtoria Komunale e Arsimit në Prishtinë, 2017, Raport, f. 4).

Në Kornizën e mësimit gjithëditor (2016) për shkollat që janë pjesë e pilotimit të mësimit gjithëditor në komunën e Prishtinës potencohet se mësimi gjithëditor do të ketë kohëzgjatje prej 2 orëve mësimore për nxënësit e ciklit të mesëm të ulët, dhe prej 1 ore për nxënësit e ciklit të ulët (është fjala për arsimin fillor), që do të thotë se me termin mësim gjithëditor u referohet vetëm orëve shtesë, të cilat mbahen pas përfundimit të mësimit të rregullt. (Korniza e mësimit gjithëditor, 2016, fq. 4). Organizimi i mësimit në formë të tillë do të reflektojë drejtpërsëdrejti në ngritjen e cilësisë së mësimdhënies dhe nxënies, do të reflektojë edhe te puna e mësimdhënësve,

sepse do të krijohen kushte dhe mundësi më të mira për të shprehur potencialin e tyre intelektual dhe për të arritur objektivat që synojnë (Drejtoria Komunale e Arsimit në Prishtinë, 2016, Raport, f. 3).

Me mësimin tërëditor, që nënkupton zhvillimin e mësimi gjatë gjithë ditës (Plani i veprimit për zhvillimin e mësimi tërëditor në komunën e Shtimes, 2017, f. 13) parashihet që në ndërrimin e parë të zhvillohet mësimi i rregullt me lëndët mësimore formale, sipas fushave kurrikulare, ndërsa pasdite zhvillohen aktivitete që ndihmojnë arritjet e nxënësve në fusha të ndryshme.

Përveç kësaj, shkollat vendosin qëllime më të larta sa u përket organizimit dhe planifikimit të mësimi, futjen e përmbajtjeve të reja, interesante dhe metodologji bashkëkohore të punës.

Koha mësimore mbi minimumin e përcaktuar me Kurrikulën Bërthamë të arsimit fillor dhe të mesëm të ulët mund të përdoret për aktivitete jashtëkurrikulare, aktivitete shtesë të mësimdhënies dhe nxënies, përforcimin e njohurive, shkathtësive dhe mësimëve në fusha të caktuara mësimore, adaptimin e turneve/kurseve/moduleve opsionale të ofruara prej MASHT-it etj. (Plani i veprimit për zhvillimin e mësimi tërëditor në komunën e Shtimes, shkurt 2017, f. 6).

Në dy shkollat e komunës së Ferizajt organizimi i aktiviteteve në kuadër të mësimi tërëditor është parashikuar që një ditë të kenë mësim–lexim, një ditë mësim plotësues dhe shtues dhe një ditë me aktivitete të lira. Për evidentim të pjesëmarrjes së nxënësve dhe aktiviteteve që realizohen, nga DKA-ja janë shtypur ditarë të veçantë për dy shkollat e komunës me mësim tërëditor.

Komuna e Prishtinës ka angazhuar koordinatore për shkollat me mësim tërëditor, të cilët ndihmojnë stafin e shkollës në hartimin e planeve, planifikimin dhe realizimin e aktiviteteve të ndryshme me nxënës, vëzhgimin e mësimi dhe bashkëpunimin me organizata të jashtme kontraktuese (Korniza e mësimi gjithëditor, 2016, f. 6).

Infrastruktura shkollore

Infrastruktura e shkollave të përfshira në pilotim të programit për mësim tërëditor dallon nga shkolla në shkollë. Po thuajse, të gjitha shkollat e përfshira në këtë program janë ballafaquar me mungesë të infrastruktures dhe kushteve për punë në kuader të mësimi tërëditor, me përjashtim të SHFMU “ Qamil Batalli” në Prishtinë dhe SHFMU “Emin Duraku” në Shtime. Sfidë në vete kishte SHFMU “Faik Konica” në Prishtinë, ku mungesa e hapsirave dhe numri i madh i nxënësve në këtë shkollë kanë bërë të pamundur përmbushjen e qëllimeve dhe realizimin e aktiviteteve të planifikuara në kuadër të mësimi tërëditor.

Raportet e shkollave tregojnë se në pjesën më të madhe të shkollave me mësim tërëditor mungojnë kabinetet, laboratorët, sallat e sporteve, kuzhina shkollore ndërsa për dhoma mësimi ka hapësirë të mjaftueshme. Në SHFMU “Faik Konica”, ku më parë kishte mungesë të kabineteve disa klasa në pjesën e podrumit të shkollës janë adaptuar dhe shfrytëzohen për kabine por mungojnë mjetet e nevojshme. Me mungesë të infrastruktures së kabineteve, pajisjeve për kabine dhe salla të edukatës fizike, ballafaqohen pjesa më e madhe e shkollave me mësim tërëditor.

Në përgjithësi, shkollat nuk kanë hapësira apo kënde të veçanta ku to të zhvilloheshin aktivitete të ndryshme rekreative. Në përgjithësi, aktivitetet në kuadër të mësimi tërëditor janë organizuar në të njëjtat klasë ku mbahet mësimi i rregullt. Në shumë shkolla garat dhe aktivitetet mbahen në klasë apo në korridor.

Me gjithë mungesën e pajisjeve të reflektuar në raportet e shkollave, sipas zyrtarëve të drejtorive Komunale të Arsimit, për organizimin sa më të mirë të mësimi tërëditor, Drejtoritë Komunale të Arsimit kanë pajisur me libra dhe kënde të leximit, internet, rekuizita sportive, kabine dhe labore me materiale të nevojshme, videoprojektorë, televizor e pajisje tjera elektronike. Sipas zyrtarëve të Drejtorive Komunale të Arsimit, një gjë e tillë ka ndodhë në të gjitha shkollat që janë në pilotim të mësimi tëtëditor në komunën e Prishtinës.

Shkollat ballafaqohen edhe me mungesë të kuzhines shkollore dhe me mungesë të sigurimit të ushqimit të mjaftueshëm. Kjo është reflektuar nga vetë nxënësit dhe prindërit e tyre.

4.2. Programet e mësimit tërëditor

Mësimi i rregullt në shkollat me mësim tërëditor realizohet nga mësimdhënësit e arsimit fillor dhe mësimdhënësit e arsimit të mesëm të ulët (mësimdhënësit lëndorë). Mësimi i rregullt organizohet paradite, ku përfshihen lëndët e detyrueshme dhe mësimi zgjedhor. Nxënësit mbajnë mësim me orar të rregullt në lëndët e parapara me Planin dhe Programin zyrtar të hartuar nga Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë. Kohëzgjatja e orëve mësimore është 45 minuta, ndërsa pauzat mes orëve të mësimit variojnë nga 5-15 minuta. Pas përfundimit të orarit të mësimit të rregullt, organizohet programi i mësimit tërëditor, i cili sipas draft-dokumentit për mësimin tërëditor është paraparë të zgjasë dy orë fizike. Ora e nisjes dhe e mbarimit ndryshon prej shkollës në shkollë, si dhe prej klasës në klasë. (Draft- dokument: Mësimi tërëditor në Prishtinë, 2015, f. 4). Kohëzgjatja e mësimit tërëditor është dy orë mësimore për nxënësit e arsimit të mesëm të ulët dhe një orë mësimore për nxënësit e arsimit fillor (Instituti EdGuard, Korniza e mësimit gjithëditor, 2016, f. 4).

Aktivitetet e pasdites, apo siç i quajnë në shkolla mësimi tërëditor, janë aktivitete atraktive të planifikuara paraprakisht, të cilat ndihmojnë arritjen e aftësive të gjëra të nxënësve për t'i zbatuar njohuritë, shkathtësitë, mësimet, rutinën, vlerat dhe emocionet në mënyrë të pavarur, praktike dhe domethënëse, në nivele formale të arsimit (Kuvendi i Komunës - Shtime, Plani i veprimit për zhvillimin e mësimit tërëditor në komunën e Shtimes, shkurt, 2014, f. 13).

Në Kornizën e mësimit gjithëditor në komunën e Prishtinës, komponentët e mësimit gjithëditor janë orët e leximit, orët e aktiviteteve fizike dhe orët e detyrave të shtëpisë. Në përgjithësi, sipas kornizës, mësimi gjithëditor është i orientuar nga leximi, me 60% të aktiviteteve të fokusuara në lexim.

Bazuar në planet e shkollave për mësim tërëditor, del se aktivitetet që organizohen gjatë kësaj kohe janë: mësimi shtues, mësimi plotësues, aktivitete atraktive nga të gjitha lëndët, lexim, gara sportive, programe muzikore, gara me karakter mësimor, ligjërata të ndryshme, vizita institucioneve, puna me projekte, ekspozita, shërbime për bashkësinë, punë vullnetare etj.

Në komunën e Shtimes gjatë kohës sa është realizuar mësimi tërëditor janë organizuar aktivitete sportive dhe punë me grupet të ndryshme si: grupi i gjuhëtarëve, grupi i gjelbër, dhe aktivitete të tjera që janë organizuar për festa të ndryshme në shkollë.

Në komunën e Ferizajt në aktivitetet e pasdites punohet mësim plotësues me nxënës, mbahen orë letrare me nxënës, herë pas here angazhim në detyra e shtëpisë, gara në nivel shkolle nga lëndë të ndryshme, si dhe gara sportive. Në arsimin fillor shumica e aktiviteteve të planifikuara janë paraparë për lexim, mësim plotësues dhe shtues. Në kuadër të leximit janë paraparë leximi i fjalëve, fjalive, përrallëza të ndryshme, lexim bazuar në fotografi (emërtime), lektyra shkollore, tregime, revista, enciklopedi, tregime nga e kaluara, historia, etj.

Mësimi plotësues dhe shtues kryesisht është i orientuar në lëndën e Matematikës, si: zbritje, mbledhje, puna me të dhëna, shumëzim, pjesëtim. Ka edhe përmbajtje nga lëndë obligative, e sidomos nga lënda e Gjuhës shqipe shkrim e gramatikë, pastaj nga lënda Njeriu dhe natyra, etj. Vlen të theksohet se mësimi shtues dhe plotësues është organizuar në kohë të njëjtë, vetëm me grupe të ndryshme të nxënësve, varësisht nga nevojat e nxënësve.

Pas leximit, mësimi shtues dhe plotësues nga lëndët e rregullta, e treta në radhë për nga shpeshësia e planifikimit del të jenë aktivitetet sportive, të cilat ishin edhe objektiva e dytë e zgjedhur nga komuna. Në kuadër të aktiviteteve sportive për arsimin fillor, janë planifikuar aktivitete të cilat ndikojnë në shëndetin e nxënësve: ecje, vrapim, kërcim, hedhje dhe kapje e topit, gara sportive, etj. Nga planet mujore të hartuara nga mësimdhënësit shohim se është punuar edhe me detyra të shtëpisë, si në punimin e detyrave, kontrollimin, analizën dhe komentimin e tyre. Aktivitetet ekstrakurrikulare

për arsimin fillor janë kryesisht aktivitete të lira, të përshtatshme për moshën e nxënësve, si: modelim, vallëzim, punim me letër, vizatim, ekspozita, film, vizita etj.

Nga komuna e Prishtinës janë zgjedhur dy objektiva kryesore: lexim me kuptim dhe aktivitete sportive. Gjatë analizës së planeve mujore (plane mësimore për shkollat e komunës së Prishtinës) rezultoi se të dy këto objektiva pasqyrohen përmes aktiviteteve të planifikuara, si: Lexim dhe komunikim, mësim shtesë, aktivitete të lira, sport dhe angazhim në detyra të shtëpisë.

Tabela 2. Orari javor i mësimi Gjithëditor për nxënësit e arsimit të mesëm të ulët

Orari javor i Mësimi Gjithëditor për Ciklin e Mesëm të Ulët (Kl.VI-IX)					
Dita:	E Hënë	E Marte	E Mërkurë	E Enjte	E Premte
Ora e I-rë:	Lexim& Komunikim	Lexim& Komunikim	Lexim& Komunikim	Lexim& Komunikim	Lexim& Komunikim
Ora e II-të:	Ed. Fizike & Aktivitete	Mësim Shtesë	Ed. Fizike & Aktivitete	Mësim Shtesë	Ed. Fizike & Aktivitete

Në planet mujore të analizuara, dominojnë aktivitetet e leximit, përmbajtjet e të cilave lidhen me lëndë të ndryshme, si: gjuhë shqipe, gjuhë angleze, gjuhë gjermane dhe edukatë qytetare.

Nga analiza e planeve mujore rezultoi se aktivitetet kryesore që zhvillohen gjatë mësimi të pasditës janë: leximi, mësimi shtesë, mësimi plotësues dhe aktivitetet jashtëkurrikulare, ku dominojnë aktivitetet sportive, aktivitetet muzikore, ndërsa puna laboratorike, shkencore dhe aktivitetet hulumtuese organizohen më rrallë. Mësimi plotësues dhe shtesë sipas planeve të analizuara është i orientuar më tepër në Matematikë dhe Fizikë, ndërsa aktivitetet tjera janë orientuar në aktivitete artistike, sport, muzikë, art figurativ dhe Teknologji Informativ. Në kohën e planifikuar për detyra të shtëpisë, nxënësit në mënyrë vetanake, me mbikëqyrjen e mësimdhënësve

janë angazhuar në punimin e detyrave të shtëpisë, prezantimin e tyre para nxënësve tjerë, konsultime mes nxënësve dhe me mësimdhënësit adekuat për vështirësitë e paraqitura gjatë punës me detyra.

Sipas koordinatorëve për mësim tërëditor, aktivitetet ekstrakurrikulare kanë një rëndësi të madhe në gjithëpërfshirjen e nxënësve. Në mësimin ekstrakurrikular u është dhënë të gjithë nxënësve më shumë mundësi në lexim, gjë që do të ketë ndikim pozitiv në rritjen e rrjedhshmërisë në lexim dhe leximin me kuptimin. U është dhënë hapësirë të kontribuojnë në forma të ndryshme. Si p.sh. mjaft të suksesshme janë edhe grupet e të gjelbërve që kujdesen për pastërtinë dhe ruajtjen e mjedisit si dhe grupet e piktorëve që organizojnë ekspozita të ndryshme. Si pjesë përbërëse e aktiviteteve janë edhe vizitat në institucione të ndryshme, monumente kulturore-historike, biblioteka, muze apo vizita në natyrë, biznese të ndryshme, etj. të cilat nuk janë realizuar mjaftueshëm por me përkrahjen e prindërve janë realizuar disa prej tyre.

4.3. Përceptimet rreth mësimi tërëditor

4.3.1. Sa është i pranueshëm mësimi tërëditor në shkolla?

Përceptimet e drejtorëve të shkollave, mësimdhënësve, prindërve dhe nxënësve për mësimin tërëditor dallojnë nga shkolla në shkollë. Në 20% të shkollave ka pasur dhe ende ka kundërshtime të forta, sidomos nga ana e mësimdhënësve dhe prindërve, ndërsa në 80% të shkollave është pritur në heshtje fillimisht, por gjatë procesit kanë hasur në situata sfiduese.

Shumica e drejtorëve pohojnë se pajtohen dhe janë për aplikimin e mësimi tërëditor, por kanë dilema rreth mënyrës së realizimit. Ata theksojnë se janë interesuar dhe kanë bashkëpunuar ngushtë mes vete, duke shkëmbyer përvoja. Por ka edhe drejtorë që pohojnë se shkollat kanë hyrë në këtë proces pa informacione të nevojshme dhe kjo punë ka filluar dhe vazhdon, ngase është vendim i Drejtorisë Komunale të Arsimit.

Sa i përket pranueshmërisë nga ana e mësimdhënësve, prindërve dhe nxënësve, drejtorët pohojnë sa ka pasur kundërshtime të forta nga prindërit dhe mësimdhënësit. Sipas tyre, nxënësit e kanë pranuar me qetësi dhe pa

kundërshtime. Ka pasur ankesa vetëm nga nxënësit e klasës së tetë dhe të nëntë. Sipas tyre, mësimdhënësit kanë hezituuar shumë dhe e kanë pranuar me mjaft rezervë, me arsyetimin se ata po diskriminohen në raport me shumicën e mësimdhënësve, të cilët sapo përfundojnë orarin e tyre janë të lirë, kurse në paga nuk ka kurrfarë dallimi.

Sipas drejtorëve të shkollave, një pjesë e prindërve e kanë kundërshtuar ashpër mësimin tërëditor, për arsye se fëmijët e tyre vijojnë kurse të ndryshme dhe për shkak të mësimi më të gjatë në shkollë nuk mund t'i përcjellin ato. Drejtorët pohojnë se kanë bërë takime vetëdijesimi, duke u shpjeguar atyre se mësimi plotësues dhe mësimi shtues në një masë të madhe zëvendësojnë kurset e po ashtu fëmijët e tyre lirohen pak a shumë nga obligimi që kanë për kurset dhe për detyrat e shtëpisë, sepse me dy orë shtesë këto plotësohen.

Sipas rezultateve të dala nga hulumtimi me mësimdhënës, 55.28% e mësimdhënësve janë të pakënaqur me aplikimin e mësimi tërëditor, ngase sipas tyre zbatimi i mësimi tërëditor nuk duket i dobishëm, nxënësit nuk janë të disponuar dhe të përqendruar, si dhe paraqesin dilemat e tyre nëse u përgjigjet pozitivisht apo jo nevojave të nxënësve për sukses në mësim dhe ofrim të aktiviteteve sipas nevojave të nxënësve. Nga ana tjetër 44.72% e mësimdhënësve theksojnë shumë anë pozitive, si mësimi tërëditor ofron mundësi për të gjithë nxënësit, bashkëpunim mes nxënësve dhe mësimdhënësve dhe se mirëqenia e nxënësve është shumë e rëndësishme për mësimdhënësit.

Rezultatet e dala nga hulumtimi me prindër tregojnë se për 64.67% të prindërve tashmë mësimi tërëditor është i papranueshëm, ngase mendojnë se është i padobishëm për nxënësit, nga fakti se nuk janë plotësuar kushtet themelore për të organizuar këtë formë të mësimi, mungojnë kabinetet për zhvillimin e aktiviteteve, mungon kuzhina shkollore, nxënësit ndiejnë lodhje për shkak të mësimi të gjatë, nuk ka kushte për zhvillimin e aktiviteteve atraktive, nuk ka ambiente çlodhëse për nxënësit etj. Vetëm 35.33% e prindërve shprehen se me dëshirë i dërgojnë fëmijët në shkollë, ngase fëmijët ndihen të sigurt, zhvillojnë aktivitete të lira etj. Sipas tyre, mësimi tërëditor ofron klimë pozitive në shkollë dhe ofron mundësi të barabarta për

të gjithë nxënësit. “Nxënësit kanë nevojë për mësim plotësues dhe shtues, e sidomos për mësimin e gjuhëve, për të cilat po detyrohem të paguajmë kurse. Angazhimi më i madh dhe koha e kaluar më gjatë në shkollë sjellin rezultate, gjë që shihet edhe te fëmija im” - deklaroi një prind. Në pyetjen e drejtuar nxënësve se sa është i pranueshëm mësimi tërëditor, vetëm 28.71% e nxënësve përgjigjen pozitivisht, duke arsyetuar mësimin e tyre se ata kanë kohë të mësojnë më shumë, mbajnë mësim plotësues, mësimi dhe aktivitetet iu duken atraktive, si dhe mund t’i bëjnë detyrat e shtëpisë me ndihmën e mësimdhënësve të tyre..

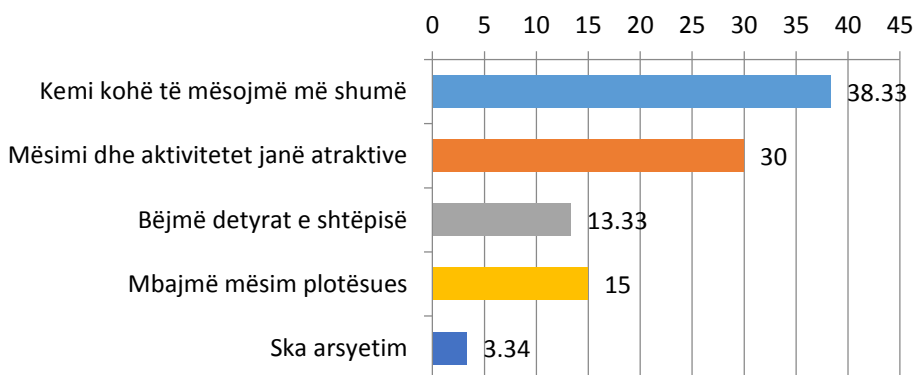

Figura 1. Arsyet e mbajtjes së mësimin tërëditor sipas nxënësve

Për pjesën më të madhe të nxënësve, 71.29% të tyre, mësimi tërëditor është i papranueshëm. Arsyeja kryesore që ata nuk e pranojnë është mungesa e kushteve në shkollë, sidomos mungesa e ushqimit dhe kuzhinës shkollore, sepse për një mësim tërëditor nuk është e mundur të kalohet dita vetëm me një kiflet. Arsye tjetër që nxënësit kanë dhënë në përgjigjet e tyre është pamundësia për vijimin e kurseve të ndryshme pas orarit të mësimin, siç shprehen ata, si pasojë e lodhjes dhe mësimin më të gjatë në shkollë. Po ashtu deklarojnë se mësimdhënësia dhe aktivitetet e pasditës nuk janë shumë atraktive për ta.

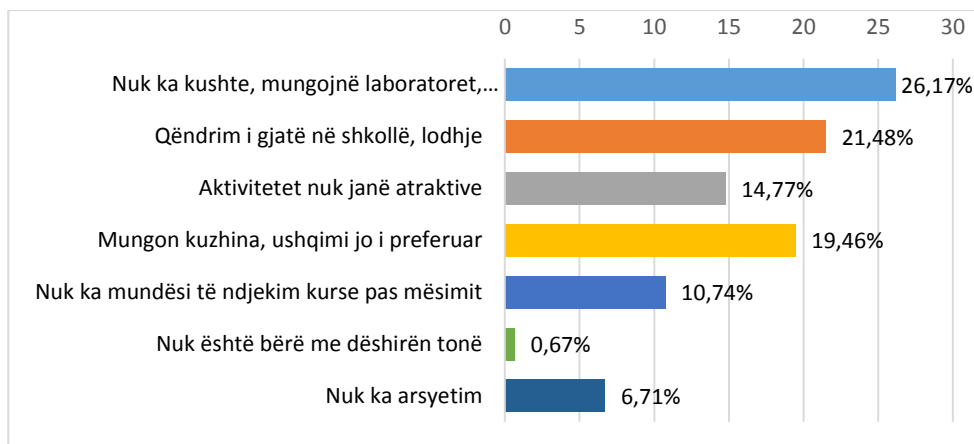

Figura 2. Arsyet e mosmbajtjes së mësimit tërëditor sipas nxënësve

4.3.2. Ofrimi i mbështetjes për shkollat me mësime tërëditor

Zyrtarët e Drejtorive Komunale për Arsim pohojnë se kanë ofruar ndihmë në aspektin profesional, udhëzime rreth organizimit të mësimit tërëditor, organizimi i trajnimeve, përzgjedhja e koordinatorëve për mësime tërëditor (vetëm në komunën e Prishtinës), furnizimin e këndit të leximit me libra, me internet, me logjistikë në përgjithësi, pajisjen e sallës së edukatës fizike me rekuizita sportive, kabinetin e fizikës me material didaktik, televizorë etj., si dhe angazhimin e praktikantëve (studentë nga Fakulteti i Edukimit).

Një formë tjetër e mbështetjes së shkollave nga DKA-të është ajo e organizuar në formë bashkëpunimi me institucione dhe OJQ të ndryshme, si: Instituti EdGuard, Banka Botërore, organizatat joqeveritare, si TOKA dhe Balkan Sunflowers etj.

Si mbështetje të rëndësishme shkollat konsiderojnë angazhimin e koordinatorëve. Mbështetja kryesore nga koordinatorët e shkollave me mësime tërëditor është e orientuar në hartimin e planeve mujore të aktiviteteve për mësime tërëditor. Ata ofrojnë mbështetje profesionale, përkrahje dhe dhënie të këshillave për mësime tërëditor. Udhëzojnë mësime tërëditor për hartimin e planeve dhe bashkërisht punojnë

që ato orë të jenë sa më atraktive dhe mos t'u ngjasojnë orëve të rregullta, në mënyrë që nxënësve t'u ofrohen aktivitete sa më atraktive. Po ashtu, koordinatorët krijojnë kontakte me institucione të ndryshme, në mënyrë që nxënësve në ato orë t'u mundësohen vizita nëpër institucione, gjithmonë me qëllim edukativo-arsimor, ofrojnë literaturë profesionale, hospitojnë në orët ekstrakurrikulare, si dhe bartin te DKA-ja kërkesat e mësimdhënësve për literaturë shtesë dhe materiale të ndryshme. Kontributi i tyre është sidomos në organizimin e aktiviteteve jashtëkurrikulare, si në planifikimin dhe organizimin e tyre, caktimin e vizitave të ndryshme në koordinim me institucionet e caktuara, ofrimin e materialeve mësimdhënësve për aktivitete të ndryshme kreative, ide për organizimin e tyre, ofrimin e ndihmës në përgatitjen e programeve që kanë të bëjnë me kremtimin e festave, vizita në monumentet shtetërore, aktivitete komunale, prej më të ndryshmeve, organizimi dhe realizimi i garave të shumta etj. Duhet theksuar se koordinatorë për mësimin tërëditor ka angazhuar vetëm komuna e Prishtinës.

Me gjithë hezitimet që prindërit kanë pasur fillimisht për këtë proces, në disa prej shkollave nuk ka munguar mbështetja e tyre, sidomos në organizimin dhe realizimin e vizitave të nxënësve në institucione të ndryshme. Me gjithë hezitimin fillestar, drejtorët pohojnë se janë të kënaqur me bashkëpunimin dhe përkrahjen e prindërve dhe komunitetit në përgjithësi. Sipas tyre, ky bashkëpunim dhe kjo përkrahje nga ana e prindërve ka ardhur si rezultat i qartësisht, kuptueshmërisë së këtij procesi dhe punës që është duke u bërë në shkolla. Edhe koordinatorët e shkollave janë të kënaqur me bashkëpunimin me mësimdhënësit, nxënësit dhe prindërit, e sidomos me mësimdhënësit, të cilët kanë qenë bashkëpunues gjatë hartimit të planeve, kanë pranuar këshillat dhe kanë qenë të hapur që të pranojnë informacione të reja.

Edhe prindërit ndihen të rëndësishëm në shkollë. Përfshirja e prindërve në aktivitetet shkollorë manifestohet në forma të ndryshme

Tabela 3. Përfshirja e prindërve në aktivitetet shkollor

		Pajtohem plotësisht	Pajtohem	Pajtohem pjesësisht	Nuk pajtohem fare
1	Unë çdo herë kam mundësinë për t'u përgjigjur apo bërë pyetje në lidhje me punën e shkollës.	49.40	32.14	16.07	2.38
2	Sipas nevoje, mësimdhënësit marrin iniciativën për të kontaktuar prindërit	58.43	24.70	12.05	4.82
3	Kërkojnë mendimin tim për çështje të rëndësishme (psh. Zhvillimin e projekteve shkollore)	36.75	27.11	14.46	21.69
4	Kam mundësinë që rregullisht të marrë pjesë në organizimin dhe realizimin e aktiviteteve shkollore (festa shkollore, projekte, prezantime, përcjellje në ekskursionet, etj.)	35.71	26.79	23.21	14.29
5	Për disa tema mësimore, shkolla mbështetet në njohuritë dhe aftësitë e prindërve (p.sh. pjesëmarrje në punëtori, prezantimin e profesionit, etj.).	25.00	29.27	26.22	19.51
6	Unë marr pjesë në marrjen e vendimeve të rëndësishme në shkollë që kanë të bëjnë me kurrikulën, kodin e veshjes, organizimin e vizitave të fëmijëve jashtë shkollës.	23.17	18.29	21.95	36.59

4.3.3. Përparësitë e mësimi tërëditor

Rezultatet e dala nga hulumtimi tregojnë se të gjithë pjesëmarrësit e përfshirë në hulumtim janë të mendimit se mësimi tërëditor kontribuon në rritjen e rezultateve të nxënësve në mësim. Ofron mundësi për organizimin e aktiviteteve të ndryshme, si: kulturore, sportive, kreative etj. Aktivitetet e organizuara në shkollë kontribuojnë në ngritjen e rezultateve të nxënësve në mësim, arritjen e objektivave dhe tejkalimin (eliminimin) e vështirësive në mësim, kreativitetin e nxënësve etj.

Po ashtu, sipas mësimdhënësve, organizimi i mësimi tërëditor:

- ofron mundësi edhe për përkrahje më të madhe për nxënësit e talentuar dhe ata me vështirësi në të nxënë, angazhimin e nxënësve në aktivitete rekreative, si dhe në masë të madhe lehtëson punën e prindërve në angazhimin me fëmijët e tyre rreth detyrave të shtëpisë;
- lehtëson në masë të madhe procesin edukativ-arsimor, ndikon edhe në krijimin e shprehisë së punës të nxënësit;
- u mundëson nxënësve që të arrijnë suksese më të mëdha në mësim përmes organizimit të mësimi shtesë, mësimi plotësues dhe aktiviteteve të lira;
- nxënësit i bën hulumtues, për të gjetur burime dhe materiale të ndryshme, që i bëjnë të jenë pjesëmarrës aktivë në aktivitete;
- ofron mundësi për rritjen e bashkëpunimit ndërmjet mësimdhënësve dhe nxënësve, në punimin e detyrave të shtëpisë në klasë me ndihmën e mësimdhënësve, minimizimin e nevojave për vijimin e kurseve të ndryshme, socializimin e nxënësve, largimin e tyre nga rruga etj.

Nxënësit në përgjithësi reflektojnë pozitivisht për përparësitë e mësimi tërëditor. Ata janë të kënaqur me aktivitetet, por kanë dilema me përshtatjen e orarit të aktiviteteve. Nga hulumtimi rezulton se 51.94% e nxënësve nuk e kanë të përshtatshëm orarin e aktiviteteve. Ndërsa 48.06% e nxënësve pohojnë se orari i aktiviteteve është i përshtatshëm për ta, aktivitetet që i zhvillojnë janë mjaft atraktive, ndikojnë në relaksim e nxënësve, si dhe u mbetet kohë e mjaftueshme për kryerjen e detyrave të shtëpisë në shkollë.

Prindërit dhe nxënësit pohojnë se shkolla duhet të punojë ende në drejtim të përmirësimit të cilësisë. Sipas tyre, shkolla duhet të caktojë prioritetet e saja dhe të punojë në përmbushjen e tyre.

4.3.4. Sfidat me të cilat ballafaqohen shkollat gjatë realizimit të mësimit tërëditor

Gjatë realizimit të mësimit tërëditor shkollat përballen me sfida, të cilat kryesisht kanë të bëjnë me mungesën e hapësirave të mjaftueshme për aktivitete të ndryshme, mungesën e mjeteve të punës, mbështetjen e pamjaftueshme, hartimin e planeve dhe programeve mësimore etj.

Sipas zyrtarëve të DKA-ve, mungesa e udhëzimeve administrative, përgatitja e planeve dhe programeve, mungesa e kuzhinës shkollore, rezistenca e mësimeve etj., janë sfidat kryesore me të cilat ballafaqohen shkollat me mësim ditor.

Koordinatorët e shkollave me mësim tërëditor gjithashtu pohojnë se gjatë realizimit të mësimit tërëditor shkollat hasin në sfida të shumta, si: mungesa e hapësirës dhe pajisjeve në klasa apo kabinete, siç janë: kompjuterët, materialet e ndryshme didaktike etj., mungesa e kuzhinës, mungesa e literaturës profesionale për mësimeve. Sipas tyre, mësimeve nuk e pranojnë lehtë futjen në mësimin tërëditor dhe pothuajse tërë kohën shfaqin një lloj pakënaqësie “në heshtje” dhe si rezultat i saj vërehet disponim jo i mirë edhe te nxënësit, pikërisht për shkak të mungesës së aktiviteteve kreative, të cilat do të ngjallnin interes dhe do të mbanin përmirësimin e tyre deri në fund të ditës.

Drejtorët e shkollave si sfida kryesore pohojnë të jenë shpenzimet e mëdha në krahasim me mundësitë buxhetore që ka shkolla, si: mjete materiale shpenzuese, vizita me karakter mësimor në shkolla apo institucione tjera, etj. Po ashtu, mjaft sfidues është edhe mësimi i mësimeve për punën tërëditore, pakënaqësitë që kanë për shkak të mësimit më gjatë në shkollë dhe angazhimit shtesë në krahasim me kolegët e tyre në shkollat e tjera, mungesa e mësimeve mbështetës për mësimin shtesë (aktivitetet e pasdites), hartimi i planeve dhe programeve për aktivitete ekstrakurrikulare, kundërshtimet e disa prindërve, të cilët assesi nuk e pranojnë mësimin tërëditor, duke u arsyetuar se fëmijët e tyre lodhen dhe kështu disa prej tyre i marrin fëmijët e tyre sapo të përfundojë mësimi i rregullt, kundërshtimet e

nxënësve të klasës së tetë dhe klasës së nëntë për mbajtjen e mësimit tërëditor, numri i madh i nxënësve në klasa.

Mësimdhënësit pohojnë se mungesa e mjeteve mësimore është sfidë më vete. Edhe pse mësimi tërëditor organizohet në shkollat ku në të shumtën e rasteve punohet në një ndërrim dhe që kanë hapësira të mjaftueshme, megjithatë në shumicën e shkollave mungojnë mjetet e konkretizimit për zhvillimin e njësisë mësimore. Sfida tjera për disa nga mësimdhënësit janë mungesa e trajnimeve, numri i madh i nxënësve nëpër klasë dhe mungesa e asistencës profesionale. Disa nga mësimdhënësit kanë theksuar mungesën e stimulimit të mësimdhënësve për shkak se ata janë vënë në pozitë të pabarabartë në pikëpamje financiare në raport me mësimdhënësit e shkollave që nuk organizohet mësime tërëditor, si dhe mungesa e organizimit të udhëtimit të nxënësve.

Në pyetjen e parashtruar se a duhet të zgjerohet aplikimi i mësimit tërëditor edhe në shkollat tjera, të gjithë pjesëmarrësit në hulumtim janë të mendimit se duhet të zgjerohet, por kanë dilema për shkak se shkollat nuk kanë hapësirë të mjaftueshme dhe kushte për realizim.

Drejtoritë Komunale të Arsimit planifikojnë që në një të ardhme të afërt mësimi tërëditor të fillojë në ato shkolla ku mund të organizohet ky lloj mësimi, për faktin se do të ndikojë pozitivisht në zhvillimin e tërë procesit mësimor.

Koordinatorët e shkollave me mësime tërëditor pohojnë se aplikimi i mësimit tërëditor është proces i qëlluar, por kërkon kohë, përgatitje profesionale nga mësimdhënësit, si dhe sigurimin e inventarit të shkollës për t'i plotësuar kushtet e nevojshme në realizimin e procesit. Ata pohojnë se para fillimit të një procesi të tillë duhet të merren parasysh disa elemente, si:

- të bëhen analiza për nevojat e sistemit arsimor dhe dobitë që sjellë mësimi tërëditor;
- të hartohen plane, të cilat do ta lehtësonin shumë punën e mësimdhënësve dhe ato të hartohen nga ekspertë të fushave të caktuara;

- të krijohen kushte infrastrukturore të përshtatshme për mësim tërëditor të nxënësve, sepse nevojitet një numër i konsiderueshëm i pajisjeve elektronike, hapësira sportive dhe rekreative, kuzhina, të cilat do të servonin ushqim cilësor për nxënësit që e kalojnë pjesën më të madhe të ditës në shkollë.

Disa prej drejtorëve janë skeptikë për kushtet jo të mira për mësim që kanë shumica e shkollave, por, sipas tyre, ka shumë forma mësimore që mund të organizohen edhe pa kushte shtesë p.sh. mësimi shtues, mësimi plotësues, leximi me kuptim etj. Megjithatë, pajtohen se në shumë shkolla mungon infrastruktura e shkollës, mësimdhënësit punojnë pa vullnet, s'ka ambient çlodhës, as për nxënësin e as për mësimdhënësit, nuk ka kuzhinë shkollore, s'ka stimulim për mësimdhënësit, s'ka trajnime të përshtatshme, e s'ka pasur as parapërgatitje dhe ofrim të modeleve të përvojave pozitive të realizimit të mësimi tërëditor në shkolla apo vende të tjera.

Shumica e mësimdhënësve nuk pajtohen që mësimi tërëditor të zgjerohet edhe në shkollat e tjera; 74.79% e mësimdhënësve pohojnë se duhet të krijohen kushte më të mira në shkollë si: infrastrukturë e përshtatshme shkollore, materiale didaktike, teknologji, si dhe shkollat duhet të përgatiten paraprakisht për mësim tërëditor. Vetëm 25.21% e mësimdhënësve janë shprehur se mësimi tërëditor duhet të shtrihet edhe në shkollat e tjera, sidomos në shkollat ku mësimi zhvillohet në një ndërrim dhe ku ekziston një infrastrukturë e përshtatshme.

5. PËRFUNDIME

Analiza e dokumentacionit, bazës legjislative, dokumenteve zyrtare të Ministrisë së Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, dokumentacionit pedagogjik në shkolla etj., si dhe analiza e të dhënave nga hulumtimi që e realizuam, përmes intervistave dhe pyetësorëve me nxënë, prindër, mësimdhënës, udhëheqës të shkollave dhe institucioneve edukative-arsimore, koordinatorë të shkollave dhe koordinatorë të cilësisë për arsim në nivel komune, tregojë se mësimi tërëditor nuk është i normuar me

rregullativë ligjore. Mësimi tërëditor në këto shkolla fillon me iniciativë të DKA-ve, që përbën një risi për nivelin komunal dhe njëkohësisht sfidë, si për shkollat e përfshira në këtë program, po ashtu edhe për DKA-të që ndërmoren këtë iniciativë.

Të tri komunat që filluan mësimin tërëditor në shkollat e përzgjedhura kanë përcaktuar qëllimet dhe objektivat e mësimin tërëditor. Ato dallojnë në formën e prezantimit, në dokumente të përgatitura për fazën e fillimit të mësimin tërëditor, dhe në përmbajtje. Të gjitha qëllimet lidhen me përkrahjen e nxënësve në ngritje dhe avancim të rezultateve të të nxënit. Vlen të theksohet se dokumentimi i qëllimit dhe objektivave të mësimin tërëditor për shkollat e komunës së Prishtinës është më mirë i artikuluar dhe më gjithëpërfshirës, sepse qëllimi dhe objektivat e mësimin tërëditor në programin e kësaj komune kanë në fokus lexim-shkrim/kuptueshmërinë dhe aktivitetet në edukim fizik, përmes të cilave orientimi është në përkrahjen e nxënësve për të përmirësuar arritshmërinë e tyre në gjuhën e parë, duke përmirësuar të folurit, të shkruarit dhe komunikimin, si dhe të përkrahur nxënësit që të kenë një trup të shëndoshë, përmes aktiviteteve fizike.

Përkundrejt përpjekjeve të DKA-ve dhe shkollave për sigurimin e infrastrukturës së nevojshme, modifikimin e disa hapësirave në nivel shkollë dhe pajisjen me mjete të nevojshme për realizimin e programit të mësimin tërëditor, nuk është arritur që shkollat të kenë infrastrukturë dhe mjete bazë për përmbushjen e qëllimit dhe objektivave të përcaktuara me mësim tërëditor.

Programet për mësim tërëditor dallojnë nga komuna në komunë. Derisa në shkollat e komunës së Prishtinës aktivitetet që lidhen me lexim dhe komunikim dominojnë në kuadër të programit dhe shtrirjes në orarin javor të mësimin tërëditor, në shkollat e komunës së Shtimes dhe Ferizajt programet për mësim tërëditor më shumë përfshijnë aktivitete për mësim plotësues, mësim shtues, aktivitete të lira dhe aktivitete jashtëkurrikulare. Programi i mësimin tërëditor aplikohet pas përfundimit të orarit të mësimin të rregullt, i cili sipas dokumenteve të komunave dhe shkollave është paraparë të zgjasë 1-2 orë mësimore. Në planet mujore të analizuara dominojnë aktivitetet e leximit, përmbajtjet e të cilave lidhen me lëndë të

ndryshme, si: Gjuhë shqipe, Gjuhë angleze, Gjuhë gjermane dhe Edukatë qytetare.

Në fazën e parë të fillimit të aplikimit të mësimit tërëditor, koncepti i mësimit tërëditor ka qenë i pranuar, por në heshtje pastaj ka ardhur duke u rritur zëri kundërshtues, si nga mësimezhënësit ashtu edhe nga prindërit. Kjo tregon se përgatitjet, informimi, mbështetja, sigurimi i kushteve dhe menaxhimi i mësimit tërëditor nuk janë bërë si duhet dhe sjellë deri te pezullimi i përkohshëm i vazhdimit të zbatimit të këtij programi. Rezultatet tregojnë se ka dallime ndërmyjet perceptimeve të drejtorëve dhe mësimezhënësve, ndërmyjet nxënësve dhe prindërve, sa i përket pranimit të mësimit tërëditor dhe mbështetjes në zbatimin e tij. Shumica e nxënësve, mësimezhënësve dhe prindërve të përfshirë në hulumtim vazhdojnë të kanë hezitime lidhur me mësimin tërëditor. Mësimezhënësit dhe nxënësit më së shumti janë të pakënaqur me infrastrukturën shkollore. Nxënësit kanë edhe vërejtjet e tyre rreth organizimit të aktiviteteve të lira, pasi kërkojnë më shumë aktivitete argëtuese dhe përfshirjen e të gjithë nxënësve në to.

Pavarësisht hezitimeve lidhur me mësimin tërëditor, është e rëndësishme se të gjithë respondentët e përfshirë në hulumtim janë të mendimit se mësimi tërëditor kontribuon në rritjen e rezultateve të nxënësve në mësime. Nisur nga kjo, pritjet janë që në të ardhmen, me një përgatitje më të mirë, organizim më të mirë, krijim të kushteve më të mira, të vazhdojë të aplikohet mësimi tërëditor në këto shkolla.

Drejtoria Komunale e Arsimit në Prishtinë i ka pajisur shkollat me mësime tërëditor me kënde të leximit, me libra, me internet, me logjistike në përgjithësi pajisjen e sallës së edukatës fizike me rekuizita sportive, kabinetin e fizikës me material didaktik, televizorë etj., por prapë këto, sipas përfaqësuesve të shkollave, janë të pamjaftueshme për përmbushjen e mësimit tërëditor.

Si mbështetje të rëndësishme shkollat e konsiderojnë angazhimin e koordinatorëve, të cilët ndihmojnë në hartimin e planeve dhe programeve për mësimin tërëditor. Shkollat kanë kapacitete profesionale për organizimin

dhe realizimin e aktiviteteve mësimore/mësimin e rregullt, ndërsa për realizimin e aktiviteteve në kuadër të mësimin tërëditor, aktiviteteve jashtëkurrikulare, shumica e mësimdhënësve kanë nevojë për trajnime specifike.

Cilësia dhe procesi i organizimit të mësimin tërëditor në shkollat e përfshira në pilotim të këtij programi janë sfiduar në masë të madhe nga mungesa e hapësirave të mjaftueshme për aktivitetet e përcaktuara në bazë të programeve, mungesa e mjeteve të punës, mbështetja e pamjaftueshme, hezitimi dhe rezistenca për ta pranuar këtë formë të mësimin, mosgatishmëria e mësimdhënësve për punë me “orar të zgjatur”, mungesa e përvojës për hartimin e planeve dhe programeve mësimore të lidhura me objektivat e mësimin tërëditor etj.

Duke u bazuar në të gjeturat e hulumtimit, rekomandohet që:

- MASHT-it i rekomandohet që të normojë me rregullativë ligjore organizimin e mësimin tërëditor, të standardizojë kornizën për mësim tërëditor, në mënyrë që në periudhën afatmesme të shihet si mundësi e shtrirjes në të gjitha shkollat dhe të mënjanojë dilemat e shfaqura nga menaxhmenti dhe mësimdhënësit e shkollave;
- MASHT-it i rekomandohet që të përfshihet aktivisht në këtë proces, si në përkrahjen e DKA-ve për këtë nismë, ashtu edhe në krijimin e mekanizmave për mbikëqyrje dhe monitorim të procesit, si dhe mbështetje profesionale të mësimdhënësve në ngritjen e kapaciteteve, me trajnime apo doracakë profesionalë që sigurojnë praktika të mira të mësimin tërëditor;
- DKA-ve u rekomandohet që të planifikojnë dhe ofrojnë investime në infrastrukturë për funksionimin me efikasitet të mësimin tërëditor, përfshirë adaptimin dhe zgjerimin e hapësirave shkollore, investimin në kabinete, kuzhina shkollore dhe inventar të nevojshëm për organizim të aktiviteteve në kuadër të programit të mësimin tërëditor;
- DKA-ve u rekomandohet që, duke u mbështetur në normativat ligjore për punësimin e personelit të shkolla, të bëjnë përshkrimin e detyrave specifike për mësimdhënës, të cilët, përveç normës së

rregullt, duhet të mbajnë edhe orë në kuadër të mësimit tërëditor, si dhe të kryejnë edhe punë të tjera në funksion të sigurimit të cilësisë në shkollë;

- Menaxhmentit dhe mësimdhënësve në shkolla u rekomandohet që të zhvillojnë përgatitje të duhura për fillimin e zbatimit të mësimit tërëditor, përfshirë informimin e nxënësve, prindërve, përcaktimin e aktiviteteve që janë atraktive për nxënës, si dhe krijimin e rrjetet të bashkëpunimit në nivel shkolle dhe me shkollat e tjera për ofrimin e mësimit tërëditor.

Me një punë të përbashkët dhe planifikim të kujdesshëm, shkollat mund të ofrojnë më të mirën për nxënësit e tyre. Është shumë i nevojshëm mobilizimi i të gjithë aktorëve të shkollës për t'u ballafaquar me vështirësitë që kanë.

REFERENCA

1. Miller, Bonnie (2007), *Si të krijohet kontakti i suksesshëm me nxënësit*, Ferizaj, QPEA
2. Qehaja, R., Makovci, V., Alshiqi, B., Berisha, A & Perteshoni, D. (2016). *Vlerësimi i pilot mësimit gjithëditor në komunën e Prishtinës*. Institute for Education Studios. Prishtinë.
3. Woolfolk, A. (2011), *Psikologji edukimi*.

Dokumente

- *Drejtoria Komunale e Arsimit në Prishtinë (2016), Raport-rezultatet e arritura në shkollat ku është duke u implementuar mësimi tërëditor në vitin shkollor 2015/2016, në raport me vitin paraprak.*
- *Drejtoria Komunale e Arsimit në Prishtinë (2017), Raport - suksesi dhe rezultati i nxënësve i arritur në tri nivelet e arsimit parauniversitar gjatë vitit shkollor 2016/2017.*

- *Drejtoria Komunale e Arsimit, Prishtinë, Draft dokument (2015), Mësimi tërëditor në Prishtinë,*
- *Instituti EdGuard, Korniza e mësimit gjithëditor, 2016.*
- *Kuvendi i komunës - Shtime (2017), Plani i veprimit për zhvillimin e mësimit tërëditor në komunën e Shtimes.*
- *Kuvendi i komunës - Shtime (2017), Rregullore komunale për organizimin e punës në arsimin parauniversitar.*
- *Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë (2016), Udhëzim Administrativ nr. 02/2016 për aktivitetet jashtëshkollore, <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/01/ua-masht-nr-02-2016-per-aktivitetet-jashteshkollore-rotated.pdf>*
- *Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë.(2016). Korniza e Kurrikulës e Arsimit Parauniversitar të Republikës së Kosovës (e rishikuar). Prishtinë. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/korniza-kurrikulare-finale.pdf>*
- *Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë.(2016). Kurrikulat Bërthamë të rishikuara për (i) Arsimin e parafillor dhe fillor, (ii) Arsimin e mesëm të ulët. Prishtinë. <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/kurrikula-berthame-1-finale-2.pdf>*
- *Ligji për Arsim Parauniversitar në Republikën e Kosovës, (2011), <http://masht.rks-gov.net/legjislacioni>*
- *Ligj për arsimin fillor, <http://mon.gov.mk/index.php/AL/2014-07-24-06-34-41/zakoni-al>,*